

رابطه‌ی بهزیستی معنوی با رضایت زناشویی: نقش واسطه‌گری سرسختی روان‌شناختی

Relationship between Spiritual Well-being and Marital Satisfaction: The Mediation of Psychological Hardiness

Yavar Saify^{1*}, Mohamadreza Taghavi²

یاور سیفی^{۱*}، محمدرضا تقوی^۲

1. M. A. in Clinical Psychology, Department of Clinical Psychology, Shiraz University, Shiraz

2. Professor, Department of Clinical Psychology, Shiraz University, Shiraz

۱- کارشناسی ارشد روان‌شناسی بالینی، دانشگاه شیراز، شیراز

۲- استاد، گروه روان‌شناسی بالینی، دانشگاه شیراز، شیراز

Abstract

This study aimed to investigate the psychological hardiness as the role of mediator in the relationship between spiritual well-being and marital satisfaction. This study considers spiritual well-being as an exogenous variable, and dimensions of psychological hardiness as mediator variables, and marital satisfaction as an endogenous variable. Participants in this study were 300 marital students of Shiraz University and Shiraz medical sciences dormitories selected by cluster sampling method. Also participants responded spiritual well-being scale Paloutzian & Ellison (1982), Hudson Index of Marital Satisfaction (IMS) (1992) and Ahvaz Hardiness Scale (1999). The method of research was correlation and path analysis was used to analyze the data. The results showed that the Spiritual well-being has positive effect on the psychological hardiness ($\beta=0.68, p=0.004$) and the psychological hardiness has a positive effect on the marital satisfaction ($\beta=0.22, p=0.02$). Also, it was found that the psychological hardiness played significant mediator role between spiritual well-being and the marital satisfaction ($\beta=0.82, p=0.03$). According to these findings, it can be concluded that if persons increase and enhance the spiritual well-being, it will reinforce principles and strategies of marital satisfaction and enhance satisfaction of their life.

Keywords:

marital satisfaction, spiritual well-being, psychological hardiness.

چکیده

هدف پژوهش حاضر، بررسی نقش واسطه‌ای سرسختی روان‌شناختی در رابطه‌ی میان بهزیستی معنوی و رضایت زناشویی بود. بهزیستی معنوی به‌عنوان متغیر برون‌زاد و سرسختی روان‌شناختی به‌عنوان متغیرهای واسطه‌ای و رضایت زناشویی به‌عنوان متغیر درون‌زاد مورد توجه قرار گرفتند. شرکت‌کنندگان در این پژوهش ۳۰۰ دانشجوی متأهل خوابگاه دانشگاه شیراز و خوابگاه علوم پزشکی شیراز بودند که به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای انتخاب شدند و به مقیاس بهزیستی معنوی پالوتزین و الیسون (۱۹۸۲)، مقیاس رضایت زناشویی هادسون (۱۹۹۲) و مقیاس سرسختی روان‌شناختی اهواز (۱۹۹۹) پاسخ دادند. روش پژوهش حاضر از نوع همبستگی بود و برای تحلیل داده‌ها از روش تحلیل مسیر استفاده گردید. نتایج نشان داد که بهزیستی معنوی اثر مثبت بر سرسختی روان‌شناختی ($\beta=0/68, p=0/004$) دارد و نیز سرسختی روان‌شناختی دارای اثر مثبت بر رضایت زناشویی ($\beta=0/22, p=0/02$) دارد. همچنین، مشخص شد که سرسختی روان‌شناختی نقش واسطه‌ای معناداری بین بهزیستی معنوی و رضایت زناشویی دارد ($\beta=0/82, p=0/03$). با توجه به این یافته‌ها می‌توان نتیجه گرفت که با افزایش و ارتقاء بهزیستی معنوی، افراد می‌توانند راه‌کارهای رضایت زناشویی را در وجود خود تقویت کرده و از این طریق رضایت از زندگی خود را بالا ببرند.

کلیدواژه‌ها:

رضایت زناشویی، بهزیستی معنوی، سرسختی روان‌شناختی

مقدمه

همان‌طور جامعه است. با توجه به این‌که انتخاب همسر و بستن پیمان زناشویی هم به‌عنوان نقطه‌ی عطفی در رشد و هم پیشرفتی شخصی تلقی می‌شود، بدون شک یکی از مهم‌ترین تصمیم‌هایی که در طول زندگی هرکسی گرفته می‌شود انتخاب یک شریک زندگی است (قمری، رضاخوانی و ملالو، ۲۰۱۴). برای بسیاری از مردم، ازدواج با منبع مهمی از شادی و بهزیستی آغاز می‌شود؛ اما به نظر می‌رسد در دنیای معاصر ساختار ازدواج در خطر بی‌ثباتی و متلاشی شدن است (ولفینگر، ۲۰۱۵).

خانواده قدیمی‌ترین سازمان اجتماعی است که از بدو پیدایش انسان وجود داشته و در هسته‌ی مرکزی سازمان‌های اجتماعی گسترده‌تر قرار گرفته است. خانواده در حکم بافت سلولی برای اندام‌های اجتماعی عمل می‌کند و در تعلیم و تربیت، آموزش و سلامت روانی نقش دارد. به‌طور حتم می‌توان گفت که مرکز ثقل خانواده، زن و مرد یا در قالب زوج است. ارتباط و رضایت آن‌ها از زندگی زناشویی یکی از اساسی‌ترین عامل حفظ و سلامت خانواده و

* نویسنده مسئول: یاور سیفی

نشانی: شیراز، دانشگاه شیراز، گروه روان‌شناسی بالینی

تلفن: ۰۹۰-۱۱۸۹۰۳۴۹ (+۹۸)

پست الکترونیک: saify.yavar@gmail.com

۲۰۰۵). توانایی‌های ذهنی مرتبط با دین‌داری و معنویت، به‌ویژه توانایی تولید معنای شخصی، نقش مثبتی در بهزیستی فاعلی دارند (آقابابایی، فراهانی و فاضلی مهرآبادی، ۲۰۱۱). در رابطه با نقش بهزیستی معنوی در کیفیت زندگی بیماران مبتلا به بیماری مزمن ریوی و نقش بهزیستی معنوی در کیفیت زندگی زنان مبتلا به سرطان سینه، حاکی از بهبود کیفیت زندگی بیماران بود (سیلوا، کیمورا، استمچ و سانتوس، ۲۰۰۹).

از سوی دیگر، بر اساس آموزه‌های دینی، یکی از مهم‌ترین مسائلی که زمینه‌ی آرامش و رضایت از زندگی زناشویی را فراهم می‌سازد پایبندی زوجین به دستورات مذهبی است. ماهونی و همکاران (۱۹۹۹) با تجزیه و تحلیل مشاهدات نشان دادند که جنبه‌های گوناگون عملکرد زناشویی شامل رضایت زناشویی، تعداد برخوردها و خشونت فیزیکی با فعالیت‌ها و اعتقادات مذهبی در ارتباط است به این صورت که زوج‌های دارای اعتقادات مذهبی بالاتر، رضایت زناشویی بیشتری داشته و برخوردها و خشونت‌های آن‌ها نسبت به هم کمتر است. زنانی که پایبند به مذهب‌اند کمتر الگوهای ارتباطی معیوب را برمی‌گزینند (ثناگو، ۲۰۱۳).

بر اساس مطالبی که گفته شد در جهت بررسی رضایت زناشویی، متغیر بهزیستی معنوی به دلیل آن‌که بر رشد رضایت زناشویی تأثیر می‌گذارد انتخاب شد. به‌عبارت‌دیگر، یکی از اهداف این پژوهش بررسی اثر بهزیستی معنوی بر رضایت زناشویی افراد است.

اما به نظر می‌رسد که بهزیستی معنوی علاوه بر این‌که به‌تنهایی می‌تواند موجب ایجاد رضایت زناشویی شود؛ همچنین قسمتی از تأثیرگذاری بهزیستی معنوی در مسائلی که از نظر رضایت زناشویی اهمیت دارند و ارزش‌های شخصی را درگیر می‌کنند، مطرح می‌گردد تا منجر به ارتقاء سطح رضایت زناشویی شوند.

عوامل مختلفی می‌توانند کیفیت روابط زناشویی زوجین را تحت تأثیر قرار دهند. یکی از این عوامل صفات شخصیتی است (حسینی، زهراکار، داورنیا، شاکرمی و محمدی، ۲۰۱۵). از میان صفات شخصیتی، می‌توان به سرسختی روان‌شناختی^۱ اشاره کرد. نتایج نشان داده است که بین سرسختی، رضایت از زندگی و امید ارتباط معناداری وجود دارد (حمید، ۲۰۱۱). کوباسا (۱۹۷۹) در مطالعات اولیه‌ی خود سازه‌ی شخصیتی سرسختی روان‌شناختی را بر اساس یافته‌های جمع‌آوری‌شده از افرادی که با فشارهای زیادی روبه‌رو بودند و احساس بیماری می‌کردند، معرفی کرد. سرسختی روان‌شناختی، مجموعه‌ای متشکل از ویژگی‌ها شخصیتی است که در روبرویی با حوادث فشارزای زندگی، به‌عنوان منبعی از مقاومت و به‌عنوان سپری

بی‌ثباتی ازدواج و در نتیجه طلاق، مسئله‌ای فردی نیست که عواقب و عوارض آن فقط متوجه افراد درگیر در آن شود، بلکه معضلی اجتماعی است که کل جامعه را تحت تأثیر قرار می‌دهد. طلاق یک معضل سلامت عمومی در نهاد اجتماعی خانواده است که اثرات آن به فرزندان نیز منتقل می‌شود به‌نحوی که بیشترین آثار سوء ناشی از طلاق متوجه فرزندان است (نصراللهی، غفاری گولک و پروا، ۲۰۱۳). اگر رضایت زناشویی به‌عنوان عامل استحکام بنیان خانواده به‌طور کامل به وجود نیاید، می‌تواند اثرات زیان‌بار جسمی و روانی ایجاد کند و مسیر خانواده را به بیراهه بکشاند (مارکمن، رهودس، استلی و پترسون، ۲۰۱۳). بر طبق گزارش پاپنو و وایتهد (۲۰۱۰)، ایالات‌متحده یکی از کشورهای است که بالاترین نرخ طلاق در دنیا را دارد؛ بدین ترتیب که ۴۰٪ از اولین ازدواج، ۶۰٪ از ازدواج دوم و ۷۳٪ از سومین ازدواج منجر به طلاق می‌شود. علاوه بر علت این نگرانی، تنها ۲۵٪ زوجین پس از ۱۰ سال از ازدواج، از رابطه‌ی خود رضایت دارند (پاپنو و وایتهد، ۲۰۱۰)؛ اما چه عواملی باعث شیوع عدم خشنودی در روابط بین زوجین می‌شود؟ مطالعات بسیاری گزارش کرده‌اند که عواملی مانند هوش، تحصیلات، ارزش‌ها، مذهب، قومیت، وضعیت اقتصادی، اجتماعی و جذابیت فیزیکی، نرخ بالایی از رضایت زناشویی را پیش‌بینی می‌کند (تان و سینگ، ۱۹۹۵؛ باس، ۱۹۸۵؛ اسپرچر و داک، ۱۹۹۴). همچنین نحوه‌ی تفکر، ادراک فرد از خود و دیگران، انتظارات فرد از زندگی، ویژگی‌های شخصیتی، هیجان‌ها و ... رضایت زناشویی را تحت تأثیر قرار می‌دهد (سلیمانیان و محمدی، ۲۰۰۹). با توجه به این‌که عواملی وجود دارد که بر رضایت زناشویی مؤثر است و می‌تواند زندگی زوجین را کاملاً تحت تأثیر قرار دهد به همین دلیل بررسی معنویت افراد و عوامل مربوط به آن‌ها که در این مورد دخالت دارند مهم‌ترین مسئله این پژوهش است.

معنویت یکی از نیازهای درونی انسان است که برخی از صاحب‌نظران، آن را لازمه‌ی رشد انسان در سایر زمینه‌های شناختی، اخلاقی، عاطفی و تلاش مداوم انسان برای پاسخ دادن به چراهای زندگی می‌دانند. ارتباط بین فردی به‌ویژه ارتباط زناشویی می‌تواند یکی از زمینه‌هایی باشد که تحت تأثیر معنویت قرار می‌گیرد. مذهب مجموع اصول بنیادی و دستوراتی است که از سوی خدا به‌وسیله‌ی پیامبر ابلاغ شده است تا بشریت را به تسلیم و اطاعت در برابر حقیقت کامل دعوت کند و اعتقادات مذهبی از طریق ایجاد آرامش و ایمان درونی، خوش‌بینی با فراهم آوردن اعتماد به خود و کوشش بیشتر زمینه‌ساز و عامل مؤثر در سلامت انسان به‌ویژه سلامت معنوی هستند (عسگری، روشنی و مهری آدریانی، ۲۰۰۹). نگرش مذهبی می‌تواند در ارتباط زناشویی مؤثر باشد؛ زیرا مذهب شامل رهنمودهایی برای زندگی و ارائه‌دهنده‌ی سامانه‌ی باورها و ارزش‌هاست که این ویژگی‌ها می‌توانند زندگی زناشویی را متأثر کنند (هانلر و جنکاز،

1. psychological Hardiness

بنا بر مطالبی که گفته شد مشخص می‌شود که علاوه بر این که بهزیستی معنوی خود به‌طور جداگانه و مستقیم بر رضایت زناشویی تأثیرگذار است همچنین می‌تواند به‌طور غیرمستقیم با تأثیرگذاری روی سرسختی روان‌شناختی و تقویت آن، رضایت را در زوجین افزایش دهد.

ذکر این نکته ضروری است باوجود اینکه عامل معنوی و سرسختی روان‌شناختی در رضایت زناشویی هرکدام به نحوی تأثیر دارند؛ اما تاکنون پژوهشی صورت نگرفته است که به‌صورت جامع عامل بهزیستی معنوی را در کنار سرسختی روان‌شناختی قرار دهد و تأثیر آن‌ها را بر روی رضایت زناشویی بسنجد. به همین دلیل در پژوهش حاضر، نقش واسطه‌ای سرسختی روان‌شناختی در رابطه‌ی بین بهزیستی معنوی و رضایت زناشویی در قالب یک مدل علی مورد بررسی قرار گرفته است.

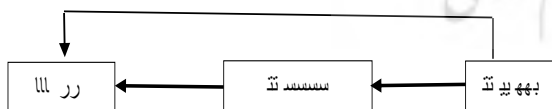
فرضیه‌ها

فرضیه‌های پژوهش به‌قرار زیر است:

- بهزیستی معنوی پیش‌بینی‌کننده‌ی معنادار رضایت زناشویی است.
- بهزیستی معنوی پیش‌بینی‌کننده‌ی معنادار سرسختی روان‌شناختی است.
- سرسختی روان‌شناختی پیش‌بینی‌کننده‌ی معنادار رضایت زناشویی است.
- سرسختی روان‌شناختی در رابطه‌ی بهزیستی معنوی با رضایت زناشویی نقش واسطه‌ای ایفا می‌کند.

در این راستا، شکل ۱ مدل مفهومی از روابط بین متغیرهای پژوهش را نشان می‌دهد.

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

روش

پژوهش حاضر از نوع همبستگی است که در قالب یک مدل علی از نوع تحلیل مسیر، روابط بین متغیرهای پژوهش موردبررسی قرار گرفته است. در این مدل، بهزیستی معنوی (متغیر برون‌زاد)، سرسختی روان‌شناختی (متغیر واسطه‌ای) و رضایت زناشویی (متغیر درون‌زاد) از نوع متغیرهای مشاهده‌پذیر هستند.

نمونه‌ی آماری: تعیین حداقل حجم نمونه لازم برای گردآوری

محافظ عمل می‌کند. سرسختی روان‌شناختی یک‌جهت گیری کلی نسبت به خود و دنیای پیرامون است و شامل سه مؤلفه تعهد^۱، کنترل^۲ و مبارزه‌جویی^۳ است.

افرادی که در مؤلفه‌های سرسختی روان‌شناختی در سطح بالایی قرار دارند، به‌جای اتکا بر جنبه‌های ثابت زندگی بر انجام تغییرات و تطابق با شرایط تمرکز دارند، چنین افرادی پیش‌بینی می‌نمایند که تغییرات فرصت‌هایی را برای رشد و توسعه آتی آن‌ها فراهم می‌کند (کرالی، هاسلیپ و هابدی، ۲۰۰۳).

در بررسی ادبیات پژوهشی نیز مشخص شد که ارتباط معنوی با خدا و اعتقاد مذهبی قوی، با سلامت روانی بالا (باستانی، سیاحی و حقانی، ۲۰۱۲)، با به‌کارگیری مقابله‌ی مذهبی در برابر شرایط تنش‌زا (بروکس، ۲۰۰۳)، با تحمل روبه‌رو شدن با نگرانی‌ها و رویدادهای شدید (فیشر، آیدین، فرای و هسلا، ۲۰۱۰) و با شادکامی و سرسختی (صدری دمیرچی و همکاران، ۲۰۱۸) در ارتباط است و بر آن‌ها اثر می‌گذارد. همچنین مشخص شده است که بهزیستی معنوی از طریق شکل‌دهی یک نظام ارزشی و معنای هدفمند مبتنی بر اعتماد به تصمیمات و حکمت خدا (به‌عنوان دانای مطلق)، نوعی مقابله‌ی معنوی به راه می‌اندازد و از این‌رو منجر به افزایش توان مقابله و سرسختی روان‌شناختی (تعهد، کنترل و مبارزه‌جویی) می‌گردد (مهدویان و غفاری، ۲۰۱۶). این پژوهش‌ها نمایان می‌کنند که بهزیستی معنوی می‌تواند سرسختی روان‌شناختی را تحت تأثیر قرار دهد. همچنین، نشان داده شده است که با توجه به متغیر سرسختی روان‌شناختی می‌توان پیش‌بینی نمود افرادی که واجد این ویژگی‌ها هستند در مقابل فشارهای شغلی، خانوادگی و اجتماعی که اغلب اجتناب‌ناپذیرند، تحمل بیشتری داشته و لزومی به استفاده از روش‌های غیرمنطقی جهت کنترل هیجان خود نداشته باشند (زرگر و همکاران، ۲۰۰۸).

افرادی که در مؤلفه‌های سرسختی در سطح بالایی قرار دارند، به‌جای اتکا بر جنبه‌های ثابت زندگی بر انجام تغییرات و تطابق با شرایط تمرکز دارند، چنین افرادی پیش‌بینی می‌نمایند که تغییرات فرصت‌هایی را برای رشد و توسعه آتی آن‌ها فراهم می‌کند (کرالی، هاسلیپ و هابدی، ۲۰۰۳). در پژوهش دیگر مشخص شد افراد سرسخت حوادث زندگی را کمتر فشارزا می‌بینند؛ بنابراین، می‌توانند سازگاری مؤثری با زندگی داشته باشند. از روی سرسختی روان‌شناختی امکان پیش‌بینی سازگاری زناشویی افراد وجود دارد (مدی و هس، ۱۹۹۲).

1. commitment
2. control
3. Challenge

داده‌های مربوط به مدل‌یابی معادلات ساختاری بسیار با اهمیت است (مک‌کیتی، ۲۰۰۴). به‌زعم بسیاری از پژوهشگران، حداقل حجم نمونه‌ی لازم ۲۰۰ است (هول‌تر، ۱۹۸۳؛ گارور و منتزر، ۱۹۹۹؛ سیوو و همکاران، ۲۰۰۶؛ هو، ۲۰۰۸). همچنین کلاین (۲۰۱۰) معتقد است در تحلیل عاملی اکتشافی برای هر متغیر ۱۰ تا ۲۰ نمونه لازم است ولی حداقل حجم نمونه‌ی ۲۰۰ قابل دفاع است؛ اما در تحلیل عاملی تأییدی، حداقل حجم نمونه بر اساس عامل‌ها تعیین می‌شود نه متغیرها؛ اگر از مدل‌یابی معادلات ساختاری استفاده شود، حداقل ۲۰ نمونه برای هر عامل (متغیر پنهان) لازم است (جکسون، ۲۰۰۳).

با این‌وجود با توجه به زیر طبقات موجود در متغیرها و نیز تعداد متغیرهای پژوهش، حجم نمونه‌ی بالاتری به‌عنوان گروه نمونه تعریف شد. بدین‌صورت که از جامعه‌ی موردنظر، ۳۴۰ نفر به‌عنوان مشارکت‌کننده، به روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای برای شرکت در این پژوهش انتخاب شدند؛ اما بعد از جمع‌آوری داده‌ها، ۴۰ مورد به دلیل مخدوش بودن پرسشنامه‌ها کنار گذاشته شدند و درنهایت حجم نمونه به ۳۵۰ نفر کاهش یافت. نحوه‌ی انتخاب نمونه به این صورت بود که ابتدا از مجموع ۶ خوابگاه که دانشجویان متأهل در آن سکونت داشتند، به‌تصادف ۳ خوابگاه انتخاب شدند و تمامی دانشجویان ۳ خوابگاه مورد بررسی قرار گرفتند. افرادی به‌عنوان آزمودنی در این پژوهش شرکت داده می‌شدند که متأهل باشند، حداقل یک سال از ازدواج آن‌ها گذشته باشد و جزء افراد خوابگاه متأهلی باشند. اگر این معیارها در فردی وجود داشت که در دوران نامزدی بوده باشند، در خوابگاه متأهلی مهمان باشند، فرد دانشجو نبوده باشد از نمونه‌ی پژوهش کنار گذاشته می‌شد. دامنه‌ی سنی دانشجویان از ۲۰ سال تا ۵۰ سال بود. همچنین سطح تحصیلات مشارکت‌کنندگان ۶۰ نفر کارشناسی، ۹۸ نفر کارشناسی ارشد و ۱۴۲ نفر دکتری بود و از نظر جنسیت، ۱۵۷ نفر از مشارکت‌کنندگان مرد و ۱۴۳ نفر زن در پژوهش حضور داشتند.

ابزار پژوهش

مقیاس بهزیستی معنوی^۱

این آزمون توسط پالوتزین والیسون در سال ۱۹۸۲ ساخته شد و شامل ۲۰ سؤال و دو خرده‌مقیاس است. سؤالات فرد آزمون مربوط به خرده‌مقیاس بهزیستی مذهبی بوده و میزان تجربه آزمودنی از رابطه‌ی رضایت‌بخش با خدا را مورد سنجش قرار می‌دهد و سؤالات

زوج مربوط به خرده‌مقیاس بهزیستی وجودی است که احساس هدفمندی و رضایت از زندگی را می‌سنجد. مقیاس پاسخگویی به سؤالات لیکرت ۵ درجه‌ای از کاملاً موافقم تا کاملاً مخالفم است. شیوه‌ی نمره‌گذاری سؤالات از ۱ تا ۵ است در سؤالات مثبت گزینده‌ی کاملاً موافقم نمره‌ی ۵ و به ترتیب، گزینده‌ی کاملاً مخالفم نمره‌ی ۱ می‌گیرد. نمره‌گذاری سؤالات منفی برعکس است (سؤالات ۱، ۲، ۵، ۶، ۹، ۱۲، ۱۳، ۱۶ و ۱۸ سؤالات منفی هستند). از طریق نمره‌گذاری این مقیاس، نمره‌ی بهزیستی مذهبی، بهزیستی وجودی و نمره‌ی کل بهزیستی معنوی به‌دست می‌آید. دامنه‌ی نمره‌ی کل بهزیستی معنوی بین ۲۰ تا ۱۰۰ است. ضریب پایایی بازآزمایی برای خرده‌مقیاس بهزیستی مذهبی، بهزیستی وجودی و نمره‌ی کل مقیاس به ترتیب برابر ۰/۹۶، ۰/۸۶ و ۰/۹۳ و ضریب آلفای کرونباخ به ترتیب برابر با ۰/۹۱، ۰/۹۱ و ۰/۹۳ گزارش شده است (پالوتزین و الیسون، ۱۹۸۲).

دهشیری، سهرابی، جعفری و نجفی (۲۰۰۸) در یک مطالعه‌ی جامع در ایران به بررسی روایی و پایایی این ابزار پرداختند. روایی هم‌زمان پرسشنامه با بررسی همبستگی میان این ابزار با پرسشنامه شادکامی ($R=0/64$)، عمل به باورهای دینی ($R=0/51$) و پرسشنامه‌ی سلامت روان که دارای نمره‌گذاری معکوس است ($R=-0/52$) تأیید شد. برای بررسی پایایی نیز از روش آزمون - باز آزمون و آلفای کرونباخ استفاده شد. ضریب آزمون - باز آزمون برای کل مقیاس ۰/۸۵، برای زیرمقیاس بهزیستی مذهبی ۰/۷۸ و برای زیرمقیاس بهزیستی وجودی ۰/۸۱ به‌دست آمد. همچنین آلفای کرونباخ کل مقیاس ۰/۹۰، زیرمقیاس بهزیستی ۰/۸۲ و زیرمقیاس بهزیستی وجودی ۰/۸۷ گزارش شد. در پژوهش حاضر، نیز برای بررسی پایایی پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که پایایی بهزیستی مذهبی ۰/۸۲ و پایایی بهزیستی وجودی ۰/۸۶ به‌دست آمد و همچنین، برای بررسی روایی پرسشنامه نیز از روش تحلیل عاملی تأییدی از طریق AMOS استفاده شد و وجود دو عامل مورد تأیید قرار گرفت. شاخص‌های برازش مدل فوق ($GFI=0/90$ ، $AGFI=0/82$ ، $NFI=0/87$ ، $IFI=0/91$ و $RMSEA=0/08$) نشان دادند که مدل از برازش مطلوبی برخوردار است.

مقیاس سرسختی^۲

پرسشنامه‌ی سرسختی روان‌شناختی اهواز یک مقیاس خودگزارشی مداد کاغذی است که دارای ۲۷ ماده است. این مقیاس به‌وسیله‌ی تحلیل عوامل به‌وسیله‌ی کيامرثی، نجاریان و مهرابی زاده هنرمند (۱۹۹۹) در یک نمونه‌ی ۵۲۳ نفری از دانشجویان ساخته شده و سرسختی روان‌شناختی را مورد سنجش قرار می‌دهد. شیوه‌ی

1. Spiritual Well- Being Scale

2. Ardiness Scale

زنان به ترتیب برابر با ۰/۸۸ و ۰/۹۱ است که نشان از همسانی درونی قابل قبول سؤال‌ها دارد و در گروهی متشکل از ۳۰ زوج (افت ۸ زوج در آزمون مجدد)، با ضریب همبستگی ۰/۷۰ و ۰/۸۷ ($P < ۰/۰۱$) به ترتیب برای مردان و زنان به روش بازآزمایی دوهفته‌ای از پایایی زمانی قابل قبولی برخوردار است.

روایی این شاخص با پرسشنامه‌ی رضایت زناشویی انریچ به روش روایی سازه - همبستگی همگرا - در یک نمونه‌ی ۳۸ زوجی برای مردان و زنان به ترتیب برابر با ۰/۶۷- و ۰/۷۲- ($P < ۰/۰۱$) است (علائی، ۲۰۰۸).

نمره‌گذاری این آزمون ابتدا با معکوس نمودن و جمع کردن نمرات سؤال‌های ۱، ۳، ۵، ۸، ۹، ۱۱، ۱۳، ۱۶، ۱۹، ۲۰، ۲۱ و ۲۳ محاسبه می‌شود. سپس این نمرات با نمرات بقیه‌ی سؤال‌ها جمع می‌شود؛ شماره‌ی سؤال‌ها پاسخ داده نشده از جمع نمرات کسر می‌شود؛ رقم حاصل در ۱۰۰ ضرب می‌شود و بر ۶ برابر سؤال‌ها پاسخ داده شده تقسیم می‌شود رقم به‌دست آمده بین صفر تا ۱۰۰ است.

برای بررسی پایایی مقیاس رضایت زناشویی از روش آلفای کرونباخ استفاده شد که ضریب آلفا ۰/۹۵ به دست آمد. همچنین، روایی این مقیاس با تحلیل عامل تأییدی با استفاده از نرم‌افزار Amos بررسی شد. در نهایت شاخص‌های برازش مدل نیز ($GFI=۰/۹۰$ ، $AGFI=۰/۸۴$ ، $NFI=۰/۹۲$ ، $IFI=۰/۹۶$ و $RMSEA=۰/۰۶$) نشان دادند که مدل فوق از برازش مطلوبی برخوردار است.

روش اجرا

به‌منظور اجرای پرسشنامه‌ها به خوابگاه متأهلین مراجعه شد و پس از حضور در این مکان‌ها به افراد توضیحات لازم در خصوص نحوه‌ی تکمیل پرسشنامه داده شد. اجرای پرسشنامه‌ها بدون محدودیت زمانی و به‌صورت گروهی و انفرادی با مراجعه به خوابگاه‌های متأهلی انجام شد. ترتیب قرار گرفتن پرسشنامه‌ها بدین گونه بود که در ابتدا پرسشنامه‌های شناختی (بهبزستی معنوی و سرسختی روان‌شناختی) و پس از آن پرسشنامه‌های هیجانی (رضایت زناشویی) قرار داده شد. به دلیل آنکه پرسشنامه‌های هیجانی یا عاطفی اگر در ابتدا امر به مشارکت کنندگان داده شود؛ روی خلق آنان اثر می‌گذارد و ممکن است موجب سوگیری در پاسخ به پرسشنامه‌ی بعدی شود؛ در ابتدا پرسشنامه شناختی در اختیار افراد قرار گرفت. همچنین برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از روش‌های همبستگی پیرسون و تحلیل مسیر استفاده شد.

یافته‌ها

قبل از بررسی فرضیه‌ها، اطلاعات توصیفی، مانند میانگین،

نمره‌گذاری این پرسشنامه‌ی ۲۷ ماده‌ای بدین گونه است که آزمودنی‌ها به یکی از چهار گزینه‌ی هرگز، به‌ندرت، گاهی اوقات، اغلب اوقات پاسخ گفته و بر اساس مقادیر ۰، ۱، ۲ و ۳ نمره‌گذاری می‌شود، البته به‌جز ماده‌های ۶، ۷، ۱۰، ۱۳، ۱۷ و ۲۱ که دارای بار عاملی منفی هستند و به شیوه‌ی معکوس نمره‌گذاری می‌شوند. به‌دست آوردن نمره‌ی بالا در این پرسشنامه، نشان‌دهنده‌ی سرسختی روان‌شناختی بالا در فرد است. سؤال‌ها ۶، ۷، ۱۰، ۱۳، ۱۷ و ۲۱ به‌صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شوند. هر آزمودنی در این پرسشنامه نمره‌ای بین ۰ تا ۸۱ کسب می‌کند که هرچه نمره‌ی فرد بالاتر باشد از سرسختی بالاتری برخوردار است.

کیامرثی و همکاران (۱۹۹۹) برای سنجش پایایی این مقیاس دو روش بازآزمایی و همسانی درونی را به کار گرفته‌اند. ضریب همبستگی میان آزمون و آزمون دوباره با فاصله‌ی زمانی ۶ هفته، در نمونه‌ی ۱۱۹ نفری از آزمودنی‌ها، برای کل آزمودنی‌ها و آزمودنی‌های دختر و آزمودنی‌های پسر به ترتیب ۰/۸۴، ۰/۸۵ و ۰/۸۴ گزارش شده است که همگی رضایت‌بخش می‌باشند. برای ارزیابی و سنجش همسانی درونی مقیاس سرسختی روان‌شناختی ضریب‌های آلفای کرونباخ در نمونه‌ی ۵۲۳ نفری بکار گرفته شد. ضریب آلفای کرونباخ برای سرسختی روان‌شناختی برای کل آزمودنی‌ها ۰/۷۶ برای آزمودنی‌های دختر ۰/۷۶ و برای آزمودنی‌های پسر ۰/۷۶ بوده که ضریب‌ها، کاملاً رضایت‌بخش هستند.

پایایی این مقیاس با روش آلفای کرونباخ ۰/۷۵ به‌دست آمد و برای احراز روایی پرسشنامه از روش همسانی درونی استفاده شد که ضرایب همبستگی گویه‌ها بین ۰/۱۴ تا ۰/۵۰ به‌دست آمد.

پرسشنامه‌ی رضایت زناشویی هادسون (IMS)^۱

شاخص رضایت زناشویی (هادسون ۱۹۹۲؛ ثنایی، ۲۰۰۹) یک ابزار ۲۵ سؤالی خودسنجی است که برای اندازه‌گیری میزان، شدت و یا دامنه‌ی مشکلات زن یا شوهر در رابطه‌ی زناشویی تدوین شده است. نمره‌ی بالاتر در این مقیاس نشان‌دهنده‌ی شدت و یا دامنه‌ی بیشتر مشکلات است. این شاخص دارای دوتقطه‌ی برش ۳۰ (نمره‌ی کمتر از ۳۰ نشانه‌ی عدم مشکلات بالینی فراوان) و ۷۰ (نمره‌ی بیشتر از ۷۰ نشانه‌ی مشکلات زیاد و احتمال وجود خشونت) است (ثنایی، ۲۰۰۹).

در مرحله‌ی مقدماتی پژوهش حاضر روایی و پایایی شاخص رضایت زناشویی با نمونه‌ی ۳۸ زوجی مورد بررسی قرار گرفت. پایایی شاخص به روش ضریب آلفای کرونباخ برای گروه ۳۸ زوجی مردان و

1. Index of Martial Satisfaction (IMS)

فراهم کرد که در جدول ۳ آورده شده است.

با توجه به جدول ۳ و به دلیل این که شاخص‌های برازش بالای ۰/۸۰ و همچنین RMSEA کمتر از ۰/۱۰ است می‌توان نتیجه گرفت که مدل از برازش مطلوبی برخوردار است. همچنین، برای بررسی مفروضات تحلیل مسیر (روابط خطی بین متغیرها، همبستگی بین متغیرهای پژوهش، مقیاس فاصله‌ای متغیرها و نرمال بودن) از نرم‌افزار SPSS استفاده شد و نشان داده شد که روابط خطی بین متغیرها و همبستگی بین متغیرهای پژوهش در ماتریس همبستگی وجود دارد و تمام مقیاس‌های متغیرها نیز از نوع فاصله‌ای است.

جدول ۳. شاخص‌های برازش مدل

شاخص	X ² /df	P	CFI	NFI	IFI	RFI	TLI	RMSEA
مقادیر	۱/۸۲	۰/۰۳	۰/۹۹	۰/۹۷	۰/۹۹	۰/۹۴	۰/۹۷	۰/۰۵

فرضیه‌ی پژوهش مبنی بر سرسختی روان‌شناختی نقش واسطه‌ای در ارتباط میان بهزیستی معنوی و رضایت زناشویی بود که در این پژوهش نتایج نشان داد که سرسختی روان‌شناختی بین بهزیستی معنوی با رضایت زناشویی نقش واسطه‌ای دارد. نتایج مربوط به اثرات مستقیم و غیرمستقیم در شکل ۲، جدول ۴ و جدول ۵ آورده شده است.

همان‌طور که در جدول ۴ مشاهده می‌شود؛ مسیر بهزیستی معنوی ($\beta = ۰/۶۸$, $p = ۰/۰۰۴$) دارای اثر مثبت و معنادار بر سرسختی روان‌شناختی دانشجویان متأهل است. همچنین، بررسی اثرات مستقیم بهزیستی معنوی بر رضایت زناشویی در تحلیل مسیر نشان داد که مسیر بهزیستی معنوی ($\beta = ۰/۲۸$, $p = ۰/۰۰۱$) دارای اثر مثبت و معنادار بر رضایت زناشویی دانشجویان متأهل است. همچنین مشخص شد که سرسختی روان‌شناختی ($\beta = ۰/۲۲$, $p = ۰/۰۲$) دارای اثر مثبت و مستقیم بر رضایت زناشویی دانشجویان متأهل است. به این معنا که افزایش سرسختی روان‌شناختی موجب افزایش رضایت زناشویی می‌شود. در این راستا، در جدول ۵ ضریب مسیر غیرمستقیم موجود در مدل آورده شده است. استفاده از آزمون بوت استراپ نشان داد که نقش واسطه‌گری سرسختی روان‌شناختی در رابطه‌ی بین بهزیستی معنوی و رضایت زناشویی معنادار است.

نتایج حاصل از جدول ۵ نشان داد که سرسختی روان‌شناختی بین بهزیستی معنوی و رضایت زناشویی نقش واسطه‌ای ($p = ۰/۰۳$ ، $\beta = ۰/۸۲$) معناداری دارد. مدل نهایی پژوهش به همراه ضرایب استاندارد مسیرها در شکل ۲ نشان داده شده است.

انحراف معیار، حداقل و حداکثر نمرات در متغیرهای پژوهش حاضر، مورد بررسی قرار گرفت که نتایج آن در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱. اطلاعات توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	میانگین	انحراف معیار	حداقل نمرات	حداکثر نمرات
بهزیستی معنوی	۴۱/۴۰	۶/۹۰	۱۴	۵۰
سرسختی روان‌شناختی	۶۳/۲۲	۸/۲۹	۳۹	۸۲
رضایت زناشویی	۴۳/۲۵	۱۵/۱۷	۲۵	۱۱۷

جدول ۱ اطلاعات توصیفی را نشان می‌دهد. همان‌طور که مشاهده می‌شود بیشترین میانگین مربوط به متغیر سرسختی روان‌شناختی با میانگین ۶۳/۲۲ و انحراف معیار ۸/۲۹ و پایین‌ترین میانگین مربوط به متغیر بهزیستی معنوی با میانگین ۴۱/۴۰ و انحراف معیار ۶/۹۰ است.

به‌منظور بررسی ارتباط ساده بین متغیرهای پژوهش، همبستگی بین تمامی متغیرها محاسبه شد. نتایج نشان داد که همبستگی بین متغیرها معنادار است (جدول ۲).

جدول ۲. همبستگی بین متغیرهای پژوهش

متغیر	(۱)	(۲)	(۳)	(۴)	(۵)
(۱) بهزیستی مذهبی	۱				
(۲) بهزیستی وجودی	۰/۸۱**	۱			
(۳) بهزیستی معنوی	۰/۹۱**	۰/۹۰**	۱		
(۴) سرسختی روان‌شناختی	۰/۳۴**	۰/۳۰**	۰/۳۸**	۱	
(۵) رضایت زناشویی	۰/۳۱*	۰/۳۳**	۰/۳۴	۰/۱۷**	۱

* $p < ۰/۰۵$ ** $p < ۰/۰۱$

جدول ۲ همبستگی بین متغیرها را نشان می‌دهد. نتایج نشان می‌دهد که بین متغیر بهزیستی مذهبی و بهزیستی وجودی ($r = ۰/۸۱$, $p < ۰/۰۱$)، بین بهزیستی مذهبی و بهزیستی معنوی ($r = ۰/۹۱$, $p < ۰/۰۱$)، بین بهزیستی مذهبی و سرسختی روان‌شناختی ($r = ۰/۳۴$, $p < ۰/۰۵$)، بین بهزیستی مذهبی و رضایت زناشویی ($r = ۰/۳۱$, $p < ۰/۰۱$)، بهزیستی وجودی و بهزیستی معنوی ($r = ۰/۹۰$, $p < ۰/۰۱$)، بهزیستی وجودی و سرسختی روان‌شناختی ($r = ۰/۳۴$, $p < ۰/۰۱$)، بهزیستی معنوی و سرسختی روان‌شناختی ($r = ۰/۳۰$, $p < ۰/۰۱$)، سرسختی روان‌شناختی و رضایت زناشویی ($r = ۰/۱۷$, $p < ۰/۰۱$) رابطه‌ی معنادار وجود دارد.

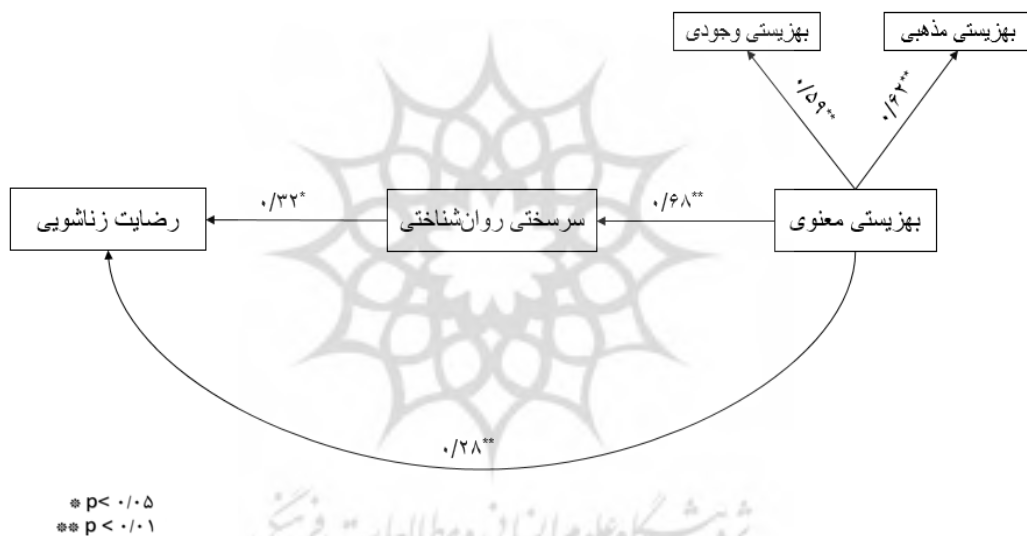
همچنین، شاخص‌های برازش مدل نیز امکان بررسی مدل را

جدول ۴. ضرایب مسیرهای مستقیم موجود در مدل

مسیر	مقدار برآورد	مقدار استاندارد	خطای استاندارد	T	P
بهزیستی معنوی به سرسختی روان شناختی	۰/۷۱	۰/۶۸	۰/۰۹	۲/۸۷	۰/۰۰۴
بهزیستی معنوی به رضایت زناشویی	۰/۹۹	۰/۲۸	۰/۲۲	۴/۵۲	۰/۰۰۰۱
سرسختی روان شناختی به رضایت زناشویی	۰/۴۱	۰/۲۲	۰/۱۷	۲/۳۹	۰/۰۲

جدول ۵. تعیین معناداری ضرایب مسیرهای غیرمستقیم موجود در مدل با استفاده از بوت استرپ

سطح معناداری	حد پایین	حد بالا	اثر غیرمستقیم	مسیر		
				متغیر واسطه	متغیر ملاک	تغییر پیش‌بین
۰/۰۳	۰/۴۲	۰/۲۴	۰/۸۲	رضایت زناشویی	سرسختی روان شناختی	بهزیستی معنوی

شکل ۲. مدل نهایی پژوهش

همچنین حسین دوخت و همکاران (۲۰۱۳) نشان دادند که بین هوش معنوی و بهزیستی معنوی، باکیفیت زندگی و رضایت زناشویی رابطه‌ی مثبت و معنادار وجود دارد.

با توجه به مطالبی که در مقدمه بدان اشاره شد؛ در تبیین این یافته می‌توان گفت که معنویت نقش مهمی در رضایت زناشویی دارد. به این ترتیب که عقاید و اعمال مذهبی از لحاظ درون فردی، فرد را قادر می‌سازد که از لحاظ فیزیولوژی، شناختی و عاطفی خشم خود را کنترل کند و به او کمک کند که مسؤلیت اعمال خود را در تعارض‌ها بپذیرد. از لحاظ بین فردی، اعمال مذهبی شرایطی ایجاد می‌کند که فرد در هنگام خشم به خدا توجه کند و حمایتی برای هردو زوج ایجاد

بحث

هدف پژوهش حاضر، بررسی نقش واسطه‌ای سرسختی روان شناختی در بین رابطه‌ی بهزیستی معنوی و رضایت زناشویی بود. با توجه به نتایج حاصله مشخص شد که بین بهزیستی معنوی و رضایت زناشویی ارتباط معناداری وجود دارد.

این یافته همسو با مطالعات لارک (۲۰۰۷) و یون (۲۰۰۶) و حسین دوخت و همکاران (۲۰۱۳) است. لارک (۲۰۰۷) نشان داد که خلق و خوی و معنویت با امید و بخشش که از ابعاد رضایت زناشویی است، رابطه وجود دارد. علاوه بر این، یون (۲۰۰۶) نشان داد که ارزش‌ها و باورهای معنوی در رضایت به‌طور کلی نقش دارند.

می‌کند که از تعارض با یکدیگر اجتناب کنند. ارتباط با خدا یک نقش تعاملی و جبرانی در رابطه با روابط زناشویی دارد. درواقع معنویت، سیستم سازمان‌یافته‌ای از باورها شامل ارزش‌های اخلاقی، رسوم، مشارکت در جامعه‌ی دینی برای اعتقاد راسخ‌تر به خدا یا یک قدرت برتر است. باورهای مذهبی، شیوه‌ای مؤثر برای مقابله با مصائب و تجارب دردناک است. همچنین، در زمان مشکلات و ناراحتی‌ها، بر چگونگی روابط انسانی اثر می‌گذارد (منجری و همکاران، ۲۰۱۲).

با توجه به مطالب گفته‌شده، بهزیستی معنوی در شناخت و ارتباط دوستانه با خدا و بندگان و تحقق فضائل در خویشتن، مفهوم می‌یابد و از ارکان آن، نوع ارتباطات ضابطه‌مند زن و مرد است که موفقیت در ارکان دیگر از بهزیستی معنوی را تسهیل می‌کند و بر بسیاری از ابعاد زندگی فردی، اجتماعی و معنوی افراد تأثیر می‌گذارد. در حقیقت، سنگ بنای زندگی زناشویی باید به‌گونه‌ای نهادینه شود که عملکرد مطلوب خانواده و ارتقاء بهزیستی معنوی اعضای آن را به دنبال داشته باشد. موفقیت در ازدواج و رضایت زوجین از یکدیگر، در سایه‌ی معنویت شکل می‌گیرد (فقیهی و رفیعی‌مقدم، ۲۰۱۱). بنابراین، این‌گونه است که بهزیستی معنوی از طریق عواملی که گفته شد بر افراد و نوع ارتباط با دیگران بر روی رضایت زناشویی تأثیر می‌گذارد.

نتایج درزمینه‌ی رابطه‌ی بهزیستی معنوی با سرسختی روان‌شناختی نشان داد که بهزیستی معنوی بر سرسختی روان‌شناختی اثر مثبت و معناداری دارد. پژوهش بروکس (۲۰۰۳) نیز به این امر اشاره کرده است که اعتقادات معنوی موجب به‌کارگیری مقابله‌ی مذهبی در برابر شرایط تنش‌زا می‌گردد. به علاوه، این یافته‌ها همسو با پژوهش بیرامی و همکاران (۲۰۱۶) است که نشان دادند فعالیت‌های معنوی از راه مراکز قشری مغز و ارتباط متقابل آن‌ها با غدد تالاموس و هیپوتالاموس معنا و مفهوم عاطفی پیدا می‌کنند. از سوی دیگر، این مراکز با غده‌ی هیپوفیز در ارتباط هستند که این غده، فعالیت دیگر غده‌ها را تنظیم می‌کند. (بیرامی و همکاران، ۲۰۱۶).

در جهت تبیین اثر مستقیم بهزیستی معنوی بر سرسختی روان‌شناختی می‌توان گفت که از آنجا که سرسختی روان‌شناختی یک ویژگی شخصیتی است که در هنگام رویارویی با حوادث تنش‌زای زندگی، به‌عنوان یک منبع مقاومت و سپر محافظ عمل می‌کند (کوباسا، ۱۹۸۳)، می‌توان این‌گونه برداشت کرد که بهزیستی معنوی از طریق شکل‌دهی یک نظام ارزشی و معنایی هدفمند مبتنی بر اعتماد به تصمیمات و حکمت خدا (به‌عنوان دانای مطلق)، نوعی مقابله‌ی معنوی به راه می‌اندازد و از این‌رو منجر به افزایش توان مقابله‌ی و سرسختی روان‌شناختی می‌گردد؛ بنابراین، دور از ذهن نیست که سرسختی روان‌شناختی ناشی از بهزیستی معنوی منجر به افزایش تاب‌آوری و نیز امیدواری در افراد به‌خصوص در حین مبارزه با یک

بیماری یا مشکلات دیگر گردد. درواقع نظام معنایی حاصل از بهزیستی معنوی منجر به این می‌شود که افراد سرسخت در برخورد با مشکلات زندگی از روش‌های مقابله‌ای که سازگارانه‌تر است استفاده کنند و رویدادهای زندگی را قابل پیش‌بینی و کنترل بدانند و بر این باور باشند که با تلاش می‌توانند آنچه را که در پیرامونشان رخ می‌دهد تحت تأثیر قرار دهند و بر همین اساس، افراد سرسخت تغییرات زندگی را تهدیدی برای امنیت خود تلقی نمی‌کنند.

درنهایت، با توجه به نتایج حاصل از تحلیل مدل نمایان شد که سرسختی روان‌شناختی در رابطه‌ی بهزیستی معنوی با رضایت زناشویی نقش واسطه‌ای ایفا می‌کند. به‌عبارت دیگر، مشخص شد بهزیستی معنوی اثر مستقیمی بر رضایت زناشویی دارد و همچنین به‌صورت غیرمستقیم و با واسطه‌گری سرسختی روان‌شناختی بر رضایت زناشویی تأثیر می‌گذارد.

مهدویان و همکاران (۲۰۱۶) نشان دادند که بهزیستی معنوی از طریق شکل‌دهی یک نظام ارزشی و معنوی هدفمند مبتنی بر اعتماد به تصمیمات و حکمت خدا (به‌عنوان دانای مطلق)، نوعی مقابله‌ی معنوی به راه می‌اندازد و از این‌رو منجر به افزایش توان مقابله و سرسختی روان‌شناختی (تعهد، کنترل و مبارزه‌جویی) می‌گردد. بر این اساس می‌توان گفت معنویت منعکس‌کننده‌ی احساسات، رفتارها و شناخت‌های مثبت از ارتباط خود با دیگران، طبیعت و موجود برتر است. بهزیستی معنوی باعث می‌شود فرد دارای هویت یکپارچه، رضایت، شادی، عشق، احترام، نگرش‌های مثبت، آرامش درونی و هدف و جهت در زندگی باشد (گومز و فیشر، ۲۰۰۳).

لازم به ذکر است که تحولات و رویدادهای استرس‌زا و مصائب اقتصادی و اجتماعی، زندگی زناشویی را نیز مانند هر رابطه‌ای دچار اختلال می‌کند؛ و آنجا که اشتغال به تحصیل و دانشجو بودن بار مضاعفی به این تحولات می‌افزاید، مسلماً کنار آمدن با مشکلات و موانع را متأثر می‌سازد. پس می‌توان گفت که معنویت می‌تواند در افراد حالتی روان‌شناختی ایجاد کند که فرد در مقابل مشکلات و تنش‌ها بهتر کنار بیاید، در واقع بهزیستی معنوی از طریق ایجاد مؤلفه‌های که در بالا به آن اشاره شد باعث ایجاد ظرفیت مثبت روانی در کنار آمدن با استرس و حوادث می‌شود و اگر افراد در مقابل حوادث و مشکلات تجربه‌ی ناآرامی داشته باشند و یا دچار تنش شوند می‌توانند به وضعیت تعادل برگردند. درواقع بهزیستی معنوی باعث یک نیرو و تکیه‌گاه در افراد می‌شود که در زمان روبرو شدن با حوادث زندگی و تنش بتوانند هرچه بهتر با آن‌ها مقابله کنند. این حالت روان‌شناختی درواقع همان سرسختی روان‌شناختی است که بین بهزیستی معنوی و رضایت زناشویی قرار گرفته است و تأثیرگذاری را به‌طور غیرمستقیم افزایش می‌دهد. بهزیستی معنوی با تأثیری که

روی سرسختی می‌گذارد در واقع مسیر دیگری را برای بهبود رضایت زناشویی ایجاد کرده است که جدا از اثر مستقیم آن بر رضایت زناشویی است. بر این اساس معنویت علاوه بر این که به‌طور مستقیم ایجاد رضایت زناشویی می‌کند به‌طور غیرمستقیم نیز از طریق سرسختی روان‌شناختی رضایت زناشویی را افزایش می‌دهد.

درزمینه‌ی محدودیت‌های پژوهش حاضر می‌توان گفت که به دلیل همکاری سخت مشارکت‌کنندگان، با ریزش اطلاعات و داده مواجه بودیم. در این پژوهش مدت ازدواج زوجین مورد بررسی قرار داده نشد. پرسشنامه‌ی سرسختی روان‌شناختی اهواز به دلیل آن که خرده‌مقیاس‌ها (تعهد، کنترل، مبارزه‌جویی) را مشخص نکرده است در تحلیل نیز بررسی نشد. نتایج و یافته‌های پژوهش حاضر را به مقطع دانشگاهی و خوابگاهی که فقط با درس و تحصیلات در ارتباط است؛ می‌توان تعمیم داد. علاوه بر این، طرح پژوهش حاضر به دلیل آن که همبستگی است، در استنباط علی از آن باید احتیاط کرد.

درزمینه‌ی پیشنهادهای پژوهشی می‌توان به این موارد اشاره کرد: پژوهش‌های مشابه بهتر است در موقعیت‌های شغلی پُرمشغله و

پُراسترس دیگر مانند مشاغل پزشکی، پرستاری، ایمنی و حتی مشاغل مرتبط با حمل‌ونقل و افراد عادی اجتماع مدنظر قرار گیرد. همچنین پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی از آزمون‌های فرم کوتاه مشابه که پایایی و روایی آن محرز شده است و ابعاد مختلف رضایت زناشویی را مورد بررسی قرار می‌دهد استفاده شود تا هم افراد مشاغل حساس بتوانند به‌صورت مؤثر همکاری نمایند و هم رضایت زناشویی آن‌ها به‌طور جامع‌تر مورد بررسی قرار گیرد. همچنین پیشنهاد می‌شود که مدت ازدواج زوجین مورد بررسی قرار گیرد. برای مشارکت‌کنندگان مزایایی در نظر گرفته شود تا هم همکاری لازم را انجام دهند هم ریزش اطلاعات کمتری اتفاق بیفتد.

مطالعه‌ی حاضر به‌صورت نظری مدلی را برای تبیین دقیق‌تر رضایت زناشویی در اختیار پژوهشگران آتی قرار داده است تا آنان بتوانند این نکته را در نظر بگیرند که بهزیستی معنوی با واسطه‌ی سرسختی روان‌شناختی بهتر قادر است تا رضایت زناشویی را ارتقاء ببخشد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

References

- Aghababai Farahani, H & Fazeli Mehrabadi. AS (2011) Spiritual Intelligence and Subjective Well-being. *Journal of Psychology and Religion*, 3: 83-96.
- Ala'i. P & Karami. A (2008). The Construction and Normalization of the Love Story Scale and its relationship with marital satisfaction. *Journal of Contemporary Psychology*, 4: 39-54.
- Asgari. P, Roshani. KH & Mehri Adrani. M. (2009). The Relationship between Religious Beliefs and Optimism with the Spiritual Health of Students of Ahvaz Azad University. *Journal of Social Psychology (New Findings in Psychology)*.10 (4). 27-39.
- Bastani. F, Sayyah. Q & Haqqani. H. (2012). Social support and its relationship with hope in mothers of children with leukemia. *Clinical Journal of Nursing and Midwifery*, 1: 32-23.
- Birami. M, Movahedi. M. & Kariminejad. K. (2016). The Effectiveness of Spirituality Training on Promoting Hardiness and Psychological Well-being. *Journal of the Psychology of Religion*, 3: 120-107.
- Brooks, M. V. (2003, July). Health-Related Hardiness and Chronic Illness: A Synthesis of Current Research. In *Nursing Forum*, 38(3): 11-20. Blackwell Publishing Ltd. [DOI:10.1111/j.0029-6473.2003.00011.x] [PMid:14603637]
- Buss, D. M. (1985). Human mate selection: Opposites are sometimes said to attract, but in fact we are likely to marry someone who is similar to us in almost every variable. *American Scientist*, 73(1), 47-51.
- Crowley, B. J., Hayslip, B. J., & Hobdy, J. (2003). Psychological hardiness and adjustment to life events in adulthood. *Journal of Adult Development*, 10(4), 237-248. [DOI:10.1023/A:1026007510134]
- Dehshiri. A, Sohrabi. F, Jaafari. A & Najafi. M. (2008). Investigating the Psychometric Properties of Spiritual Scale among Students. *Journal of Psychological Studies*, 4 (3): 129-144.
- Faghihi. A & Rafiei Moghaddam. F. (2011). Study of Religious Teachings Effective on Spiritual Health of Wives. *Journal of Marifat*, 163: 67-80.
- Fischer, P., Ai, A. L., Aydin, N., Frey, D., & Haslam, S. A. (2010). The relationship between religious identity and preferred coping strategies: An examination of the relative importance of interpersonal and intrapersonal coping in Muslim and Christian faiths. *Review of General Psychology*, 14(4), 365. [DOI:10.1037/a0021624]
- Garver, M. S. and Mentzer, J.T. Logistics research methods: Employing structural equation modeling to test for construct validity, *Journal of Business Logistics*, 20, 1, 1999, pp. 33- 57.
- Ghamri.M, Reza Khwani. S & Malalow. M. (2014). A Survey of Marital Dissatisfaction with Perceived Social Support and Adoption of Life. *Journal of Counseling and Psychotherapy*, 11: 2014.
- Gomez, R., & Fisher, J. W. (2003). Domains of spiritual well-being and development and validation of the Spiritual Well-Being Questionnaire. *Personality and Individual Differences*, 35(8), 1975-1991. [DOI:10.1016/S0191-8869(03)00045-X]
- Hamid. N. (2011). Investigating the Relationship between Psychological Hardiness, Life Satisfaction, and Hope with Academic Performance of Preschool Female Students. *Journal of Applied Psychology*, 4: 101- 116.
- HOE, Siu. Loon, Issues and procedures in adopting structural equation modeling technique, *journal of applied quantitative methods*, vol 3, no1, 2008, pp 76-83.
- Hoelter, D. R. The analysis of covariance structures: Goodness-of-fit indices, *Sociological Methods and Research*, 11, 1983, pp. 325-344. [DOI:10.1177/0049124183011003003]
- Hosseini. A. Zahrakar. K, Davernia. R, Shakarmi. M. & Mohammadi. B (2015). The relationship between marital commitment and personality traits. *Journal of Sabzevar University of Medical Sciences*, 5: 796-788.
- Hudson, W.W. (1992). *Index of marital satisfaction tempe*. AZ, Walmyr Publishing Co.
- Hünler, O. S., & Gençöz, T. (2005). The effect of religiousness on marital satisfaction: Testing the mediator role of marital problem solving between religiousness and marital satisfaction relationship. *Contemporary Family Therapy*, 27(1), 123-136. [DOI:10.1007/s10591-004-1974-1]
- Hussein Dukht. A, Fathi Ashtiani. A & Taqizadeh. A. (2013). The Relationship between Spiritual Intelligence and Spiritual Well-being with Quality of Life and Marital Satisfaction. *Journal of the Psychology of Religion*, 2: 57-74.
- Jackson, D.L. (2003). "Revisiting sample size and number of parameter estimates: Some support for the N: q hypothesis". *Structural Equation Modeling*, 10: 128-141. [DOI:10.1207/S15328007SEM1001_6]
- Kiamarathi. A, Najarian. B & Mehrabi Zadeh Honarmand. M. (1999). Development and validation of a scale for measuring psychological hardiness. *Journal of Educational Sciences and Psychology*, 3: 271-284.
- Kline, R. B. *Principles and practice of structural equation modeling (3rd ed.)*. New York: Guilford Press. (2010).
- Kobasa, S. C. (1979). Stressful life events, personality, and health: an inquiry into hardiness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37(1), 1. [DOI: 10.1037/0022-3514.37.1.1] [PMid:458548]
- Kobasa, S. C., & Puccetti, M. C. (1983). Personality and social resources in stress resistance. *Journal of Personality and Social Psychology*, 45(4), 839. [DOI:10.1037/0022-3514.45.4.839] [PMid:6631665]
- Lark, R. E. (2007). *The relation of mood and spirituality to status hope and dispositional forgiveness Dissertation*. University of southern Mississipi.
- Maddi, S. R., & Hess, M. J. (1992). Personality hardiness and success in basketball. *International Journal of Sport Psychology*
- Mahdavian. Z & Ghaffari. M. (2016). The Mediating Role of Psychological Hardiness and Social Support in the Relationship between Spiritual Well-being and Hope in Cancer Patients. *Journal of Mental Health Principles*, 3: 8-130.
- Mahoney, A., Pargament, K. I., Jewell, T., Swank, A. B., Scott, E., Emery, E., & Rye, M. (1999). Marriage and the spiritual realm: The role of proximal and distal religious constructs in marital functioning. *Journal of Family Psychology*, 13(3), 321. [DOI:10.1037/0893-3200.13.3.321]

- Manjezi, F., Shafi Abadi, A. & Sudani, M. (۲۰۱۲). The Effect of Islamic Relationship and Religious Attitudes on Improving Marital Satisfaction. *Journal of Behavioral Sciences Research*, 10 (1): 30-37.
- Markman, H. J., Rhoades, G. K., Stanley, S. M., & Peterson, K. M. (2013). A randomized clinical trial of the effectiveness of premarital intervention: Moderators of divorce outcomes. *Journal of Family Psychology*, 27(1), 165. [DOI:10.1037/a0031134] [PMid:23421844]
- McQuitty, S. Statistical power and structural equation models in business research, *Journal of Business Research*, 57, 2, 2004, pp. 175-183. [DOI:10.1016/S0148-2963(01)00301-0]
- Nasrallah, Z. Ghaffari Gulk. M. & Parva. A. (2013). Determinants of Divorce in Iran with Emphasis on Economic Factors. *Journal of Socio-Psychological Studies in Women*, 4 (11) 4, 186- 166.
- Paloutzian, R. F., & Ellison, C. (1982). Spiritual well-being scale. *Measures of religiosity*, 382-385. [DOI:10.1037/t00534-000] [PMid:30586210]
- Popenoe D., & Whitehead R.D. (2010). *The state of our unions 2010*. Piscataway, NJ; National Marriage Project, Rutgers University.
- Sadri Demirchi, A., Mohammadi, N., Ramazani, Sh. & Amanzad, Z. (2018). The Effectiveness of Group Spiritual Therapy on Happiness and Psychological Hardiness in Elderly Women. *Journal of Research in Religion & Health*, 2: 42-53.
- Sanagoo, M. (2013). Relationship between communication patterns between men and women due to religious adherence and marital satisfaction in couples relationships. *Journal of Psychology and Religion*, 6(1), 91-109.
- Sana'i, B. (2009). *Family and Marriage Measurement Scale*. Tehran: Besat Publications.
- Silva, M. S. D., Kimura, M., Stelmach, R., & Santos, V. L. C. D. G. (2009). Quality of life and spiritual well-being in chronic obstructive pulmonary disease patients. *Revista da Escola de Enfermagem da USP*, 43(SPE2), 1187-1192. [DOI:10.1590/S0080-62342009000600007]
- Sivo, S. A., Fan, X. T., Witta, E. L. and Willse, J. T. The Search for 'Optimal' Cutoff Properties: Fit Index Criteria in Structural Equation Modeling, *Journal of Experimental Education*, 74, 3, 2006, pp. 276-289. [DOI:10.3200/JEXE.74.3.267-288]
- Soleimanian, A. & Mohammadi, A. (2009). The relationship between emotional intelligence and marital satisfaction. *Scientific Journal of Educational Research*, 19: 150-113.
- Spanier, G. B., & Cole, C. L. (1976). Toward clarification and investigation of marital adjustment. *International Journal of Sociology of the Family*, 121-146.
- Sprecher, S., & Duck, S. (1994). Sweet talk: The importance of perceived communication for romantic and friendship attraction experienced during a get-acquainted date. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 20(4), 391-400. [DOI:10.1177/0146167294204006]
- VanVoorhis, C. W., & Morgan, B. L. (2007). Understanding power and rules of thumb for determining sample sizes. *Tutorials in Quantitative Methods for Psychology*, 3(2), 43-50. [DOI:10.20982/tqmp.03.2.p043]
- Wolfiger, N. H. (2015). *Understanding the divorce cycle: The children of divorce in their own marriages*. Cambridge University Press. [DOI:10.1017/CBO9780511499616]
- Yeong Tan, D. T., & Singh, R. (1995). Attitudes and attraction: A developmental study of the similarity-attraction and dissimilarity-repulsion hypotheses. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 21(9), 975-986. [DOI:10.1177/0146167295219011]
- Yoon, D. P. (2006). Factors affecting subjective well-being for rural elderly individuals: the importance of spirituality, religiousness, and social support. *Journal of Religion & Spirituality in Social Work: Social Thought*, 25(2), 59-75. [DOI:10.1300/J377v25n02_04]
- Zaregar, y., Najarian, B. & Naomi, A. (2008). Investigating the Relationship between Personality Traits (Emotion-seeking, Existence, Psychological Hardiness), Religious Attitude, and Marital Satisfaction with Drug Addiction in Ahvaz Industrial Company Employees. *Journal of Educational Sciences and Psychology*. 1: 120-99.